

Neznámé oběti 17. listopadu 1939

V prvním čísle loňském ročníku Historie a vojenství představili pracovníci Vojenského ústředního archivu–Vojenského historického archivu Praha, Julius Baláz a Martin Dubánek, archiváře z jejich instituce, vztahující se k popravě devíti studentských vůdců 17. listopadu 1939.¹ Tato politická vražda devíti mladých mužů je jedním ze symbolů krutosti okupačního režimu a ve své době vyvolala ohlasy, které vedly k vyhlášení Mezinárodního dne studentstva, spadajícího právě na toto datum. O padesát let později vyústila demonstrace studentů k začátku pádu komunistického režimu v tehdejším Československu. Ve stínu významných historických výročí zůstala další hromadná poprava českých občanů, protestujících proti nacistické zvládnutí, která se na stejném místě odehrála prakticky jen o několik hodin později.

Důvodem k zatčení a popravě těchto mužů byla přitom v dramatické době naprostá malichernost. Dne 17. listopadu jel úředník tiskového oddělení úřadu říšského protektora Rudolf Železný tramvají, v níž se dostal do sporu s dvěma spolupracujícími. Jedním z nich byl příslušník neuniformované policie František Nachtman, druhým jeho známý, hudebník František Löbner. Důvod hádky byl zcela nicotný – opilý a zpupný Železný se obořil na sedícího Nahtmanna, že mu překáží jeho zkřížené nohy, svého kamaráda se pak snažil hájit Löbner, který se do slovní rozepře zapojil.² Železný, který jen nedávno získal německou příslušnost, vyřešil spor tak, že náhle vytasil pistoli a donutil oba muže vystoupit. Na ulici pak zastavil policejního praporčíka Aloise Valentu a proti jeho vůli ho přiměl, aby oba muže zajistil a odvedl na služebnu k dalšímu řešení. Valenta se zdráhal, s Nachtmanem se totiž osobně znali, nakonec mu však nic jiného nezbylo. Doprovodil je na policejní služebnu v Lupáčově ulici 1065/11 (v budově dodnes sídlí Policie České republiky), odkud Železný telefonoval svému nadřízenému, šéfovi tiskového oddělení Wolframu Wolframovi von Wolmar.³ Nachtmanna s Löbnerem přitom obvinil, že jej ohrožovali železnou tyčí. Von Wolmar případ okamžitě ohlásil šéfovi gestapa JUDr. Hansi-Ulrichu Geschkemu i státnímu tajemníkovi K. H. Frankovi, vyžádal si asistenci příslušníků *Waffen SS* a s dvěma z nich si přijel pro oba zadržené. Se souhlasem Geschkeho pak zatkl oba muže i s praporčíkem Valentou,

kteří podle Železného tvrzení neprojevili dostatek aktivity při zadržení nepřátel říše. Celou trojici odvezli do sídla gestapa v Petschkově paláci a vyslýchali. Ještě téže noci von Womar telefonoval K. H. Frankovi s žádostí o „Sonderbehandlung“ a získal od něj rozkaz k provedení jejich poprav. Všechny tři muže odvezli do areálu ruzyňských kasáren, kde jim von Wolmar sdělil, že budou pro útok na Němce neprodleně zastřeleni. Exekuci provedli v areálu kasáren ve 3.10 ráno 18. listopadu 1939. Tím však tragédie ještě neskončila. Wolfgang von Wolmar sepsal o případu zprávu, v níž obvinil policejního radu JUC. Ladislava Reicherta, že nejevnil žádný zájem o potrestání viníků, a navíc měl být ve službě opilý. Dále obvinil kapitána policie Viléma Vyšína, že se mu na strážnici policejního komisařství nezahlásil, přestože von Wolmar přišel oblečen ve stejnokroji SS. Dosáhl tak i zatčení těchto dvou policistů. Kapitán Vyšín byl opakovaně vyslýchán gestapem, po dvanácti dnech jej však propustili. Radu Reicherta ale poslali do koncentračního tábora Flossenbürg, kde 25. dubna 1940 zemřel.

Kdo byli muži, kteří zemřeli zásluhou udavačství Rudolfa Železného a horlivé iniciativy fanatického nacisty a příslušníka SS Wolfganga von Wolmara?

František Löbner se narodil 9. března 1906 na Žižkově (dnes součást městské části Praha 3) do rodiny Františka Löbnera a jeho manželky Marie, rozené Auerbergerové. Po obecné a měšťanské škole získal muzikální vzdělání a živil se jako hudebník. V období od 8. července 1920 do 9. března 1923 sloužil u armády jako hudební elév, potom byl řádně odveden k pěšímu pluku 18 v Plzni. Na svobodníka ho zde povýšili 1. dubna 1923, na desátníka 4. srpna téhož roku a na četaře 11. března 1924. Po absolvování prezenční služby zůstal ve vojsku nadále jako četař dělesloužící, do zálohy odešel 9. září 1926. Krátce se pak do služby vrátil, od 7. října do 6. prosince 1926 působil opět u svého pluku jako dělesloužící, potom odešel definitivně do zálohy, jeho kmenovým útvarem se stal pěší pluk 42. Nastoupil potom k uniformované strážní bezpečnosti v Praze jako pomocný zřízenec strážní služby. Jeho služba nepostrádala dramatických momentů, do hlášení například uvedl, že 20. října 1928 byl požádán o pomoc neznámou ženou, na niž útočil zaběhlý rozružený vlčák bez identifikační známky. Löbner jej zahnal do jámy neda-leko Meinlovy továrny na Královské třídě v Libni, a jak doslovně napsal, „dvěma ranami zastřelil ze služební bambitky“. Pro

FOTO: Muzeum policie ČR

František Nachtman.

FOTO: NA Praha

František Löbner.

FOTO: Muzeum policie ČR

Alois Valenta.

1 Julius BALÁŽ – Martin DUBÁNEK, *Poprava devíti studentů 17. listopadu 1939*. HaV 2017, č. 1, s. 122–125.

2 ABS, f. 325, sign. 325-75-1, Trestní oznámení na Wolframa von Wolmar z 26. 3. 1963, podané vdovou jedné z obětí Marií Löbnerovou a synem druhým Františkem Nachtmanem.

3 Tento mimořádně neoblíbený funkcionář okupačního nacistického režimu, v podstatě ovládající protektorátní tisk, byl vlasteneckým českým obyvatelstvem posměšně nazýván „Osram zu Posram“.

FOTO: NA

Muž, který stál za zatčením tří obětí, Rudolf Železný.

FOTO: Ivo Pejšoch

Dnešní budova Policie ČR v Lupáčově ulici, v níž byli zatčeni Nachtman, Löbner a Valenta.

FOTO: Muzeum policie ČR

Policejní rada JUC. Ladislav Reichert.

muzikálně nadaného muže však zřejmě náročná policejní služba s neustálými pochůzkami po ulicích a řešením podobných denodenních problémů nebyla právě prací snů. Od února 1929 tedy na vlastní žádost služební poměr ukončil a nadále se živil výhradně jako hudebník. Koncem dvacátých let se oženil se slečnou Marií Ulrichovou a z manželství se roku 1931 narodila dcera Marie. Manželé Löbnerovi s dcerkou bydleli na žižkovské adrese Žerotínova 372/4.⁴

František Nachtman se narodil 12. dubna 1893 na Žižkově (dnes součást městské části Praha 3). Po základním

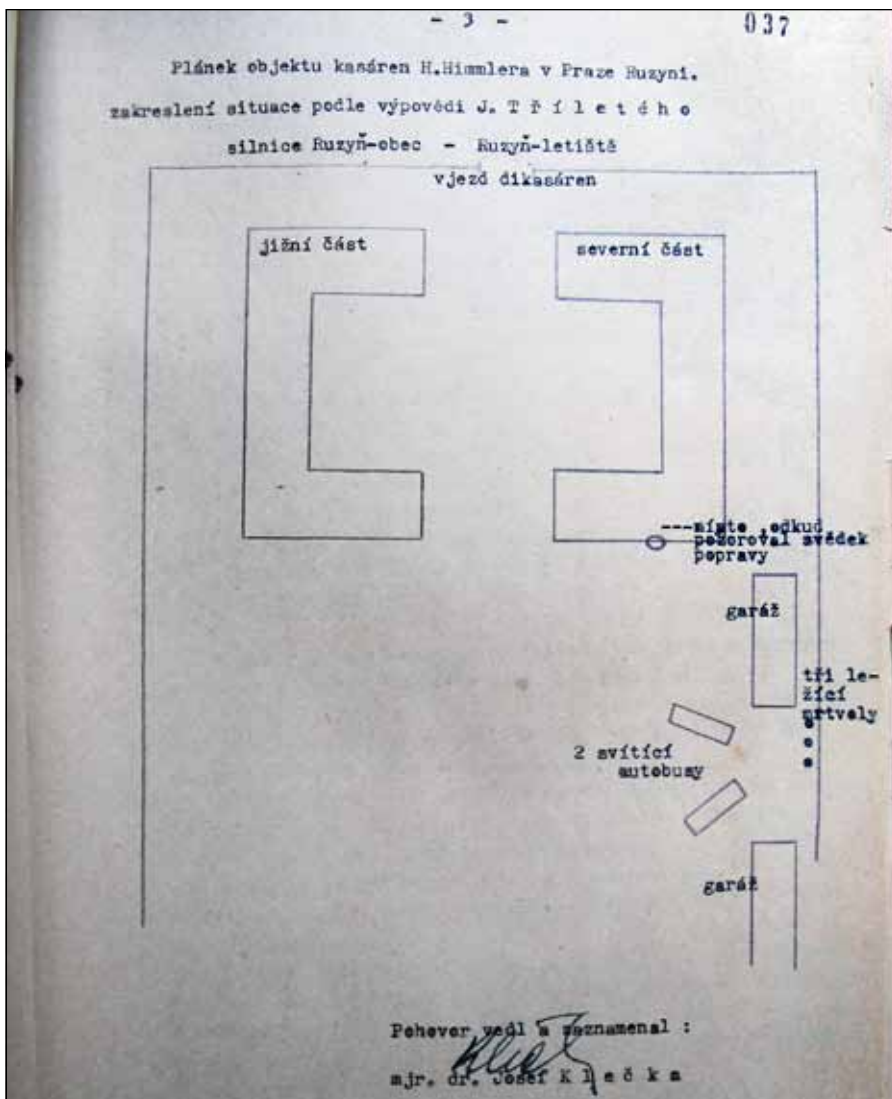

FOTO: ABS

Plánek místa exekuce, vytvořený vyšetřovateli za pomoci Jana Tříletého.

4 NA, f. Policejní ředitelství, Všeobecná spisovna, František Löbner.

FOTO: Ivo Pejčoch

Kasárenská budova, z jejíhož prvního patra sledoval Jan Tříletý vraždu trojice obětí.

FOTO: ABS

Šéf pražského gestapa Hans-Ulrich Geschke.

FOTO: Ivo Pejčoch

Pohled na místo, kde bývala plocha, na níž Nachtman, Löbner a Valenta padli pod kulkami popravčí čty.

vzdělání se vyučil lakýrníkem. Po první světové válce nastoupil službu u pražské policie, kde dosáhl hodnosti kriminálního inspektora. Bydlel s manželkou Barborou na adrese Praha-Žižkov Šlíkova 1196/17. Při zatčení se podle dochované výpovědi von Wolmara choval velmi statečně, obořil se na něj, že je český policista a nějaký Němec mu nemá co vykládat, dostal se dokonce do fyzického střetu s oběma esesmany z eskorty. Přestože si musel být vědom hrozné situace, i potom von Wolmara a příslušníky SS častoval velmi štvavými nadávkami.⁵

Alois Valenta se narodil 27. ledna 1890, podle dochovaných dokumentů u státní uniformované policie dosáhl hodnosti praporčíka. Byl ženatý, s rodinou bydleli na adrese Praha-Žižkov, Státní domy stavebního družstva stráže bezpečnosti.

O smrti dvou aktivních a jednoho bývalého policisty podal svědectví Jan Tříletý, který byl za okupace zaměstnán jako

topič v ruzyňských kasárnách. K podání svědectví byl pozván dvakrát, v letech 1965 a 1970, v obou případech vypovídal prakticky shodně. Do práce šel v noci z 16. na 17. listopadu a zůstal zde až do 18. listopadu. Vzhledem k tomu, že v objektu byly celkem tři kotelny, musel mezi nimi přecházet a měl tedy povolen volný pohyb po celém areálu kasáren. Dne 17. listopadu spatřil u plotu objektu ležet tři bezvládná těla, s největší pravděpodobností šlo o některé ze zavražděných studentů. Následující noci, kolem 3.00 ráno 18. listopadu, byl šéfem vojenské kuchyně *SS Oberscharführerem* Willym Willem upozorněn, že dojde k další popravě. Společně s ním vystoupil do prvního poschodí horní kasárenské budovy, a odtud viděli na plochu mezi tehdejšími garážemi. Na místo, kde krátce předtím skonali studentští vůdci, byli eskortou přivedeni tři muži, jeden v uniformě a dva v civilním oblečení. Místo bylo nasvíceno reflektory

⁵ ABS, f. 325, sign. 325-75-1, Výpověď *SS Obersturmführera* Wolfganga von Wolmar.

dvou přistavených autobusů. Tříletý pozoroval, jak jim další civilista cosi přečetl, potom nastoupila popravčí četa, složená z příslušníků *Waffen SS*, a trojici zastřelila.⁶

Dvojice mužů z tiskového oddělení, která měla přímou vinu na smrti celkově čtyř policistů (v případě Löbnera bývalého strážce zákona), se po válce spravedlnosti v podobě československého soudu retribučního vyhnula.

Rudolf Železný se narodil 5. srpna 1911 v Praze do rodiny Rudolfa Železného a jeho manželky Olgy, rozené Seifertové. Po obecné škole vystudoval reálku s maturitou, potom nastoupil studium práv. Vojenskou prezenční službu absolvoval v letech 1935 až 1937, dosáhl hodnosti četaře aspiranta.⁷ Právníká studia podle dochovaných dokumentů nedokončil a živil se potom jako soukromý úředník.⁸ V inkriminované době bydlel na pražské adrese Husova 44, dne 20. listopadu 1939 se odtud odhlásil a přestěhoval do bytu v domě Smečky 13.⁹ Po válce po něm pátraly orgány československého ministerstva vnitra pro jeho účast na perzekuci československých občanů a spoluvinně na smrti tří z nich. Podle dostupných údajů však již nemohl být postaven před řádný soud. Rudolf Železný totiž jako německý občan narukoval k *Waffen SS* a roku 1944 padl na východní frontě.

Wolfram Wolfgang von Wolmar se zapsal temným písmem do historie českého novinářství jako iniciátor aktivistického žurnalismu, snažící se české obyvatelstvo indoktrinovat nacistickou ideologií. Narodil se 9. června 1910 ve Vídni jako syn rotmistra rakousko-uherské armády Wolframa von Wolmar a jeho manželky Wilhelminy, rozené Hohenblum-Simitschové, dcery někdejšího rakouského ministra zemědělství. Po smrti otce s ním ovdovělá matka žila v Karlových Varech, mladý Wolfgang studoval střídavě v Praze a Berlíně. Maturoval na reálce v Lokti a v letech 1930 až 1933 studoval německou Vysokou školu technickou, potom absolvoval čtyři semestry v Berlíně na Německé vysoké škole politické. Zde promoval, titul doktora filozofie však získal až 13. února 1942 na Německé univerzitě v Praze. Jako dizertaci tehdy předložil svou knihu *Prag und das Reich*, prodchnutou nenávistí k českému národu. Už jako student se stal stoupencem nacionálního socialismu a členem řady velkoněmeckých a nacionalistických organizací a spolků, příslušníkem *Hitlerjugend* se stal roku 1928. Roku 1933 byl několikrát zatčen pražskou policií pro činnost v nacistických studentských spolcích. Ze státněbezpečnostního hlediska byl označen za osobu naprosto nespolehlivou a 15. ledna 1934 jej jako říšského příslušníka z Československa vypověděli. Do té doby se v ČSR zdržoval jako osoba bez státní příslušnosti, jeho matce, bratru Egonovi (narozenému 9. prosince 1911) a sestře Daisy (narozené 15. května 1921) bylo přitom roku 1935 uděleno československé občanství. Wolfgang von Wolmar v Německu působil na různých funkcích v úřadu župního vedoucího NSDAP Bohla, mimo jiné se věnoval vystavování reemigrantských průkazů pro uprchlíky z ČSR a udržování kontaktů se sympatizanty v Československu. V únoru 1937 se stal referentem tiskového oddělení říšského ministerstva vnitra v Berlíně, jemuž šéfoval uprchlík z Československa Hans Krebs. Von Wolmar téhož roku vstoupil do NSDAP a *Algemeine SS*. Do Prahy byl přeložen 12. června 1939 jako vedoucí tiskového oddělení v Úřadu říšského protektora.¹⁰ Z titulu funkce ovládal všechen český tisk v protektorátu, jeho neotřesitelnou pozicí navíc posilovalo osobní přátelství s K. H. Frankem. V září 1943 však pro spory s dalšími nacistickými funkcionáři došlo k jeho odvolání, oficiálně pro nedostatek žurnalistické praxe, a musel nastoupit službu u *Waffen SS*. Zprvu byl zařazen v administrativě, potom velel četě 7. dobrovolnické horské divize *SS Prinz Eugen* (7. *SS Freiwilligen Gebirgs Division Prinz Eugen*), roku 1944 působil na frontě v Itálii. Jeho manželka Liselotte bydlela až

FOTO: ABS

Wolfgang Wolfram von Wolmar, českým obyvatelstvem nenáviděný funkcionář, ovládající protektorátní tisk.

do konce dubna 1945 v jejich pražském bytě na adrese Letenská 68 (ve stejném domě bydlel i jejich blízký rodinný přítel, šéf SD v protektorátu Walter Jacobi). Von Wolmarovi, jenž dosáhl hodnosti *SS Hauptsturmführera*, se podařilo uniknout z Československa a v následujících desetiletích se živil jako novinář v Rakousku a Spolkové republice Německo.¹¹ Přestože byl veden Československou komisí pro válečné zločiny a byl na něj sepsán pamětní spis, zaslaný do SRN 6. března 1966, nikdy nebyl vydán do Československa k potrestání. Zemřel 2. prosince 1987.

Jak nacisté naložili s těly všech tří zastřelených obětí, není bohužel zaznamenáno. Lze však s vysokou mírou pravděpodobnosti soudit, že identicky s oběťmi předchozí popravky v objektu ruzyňských kasáren. Těla zavražděných studentských funkcionářů podle poválečného šetření naložili na korbu nákladního automobilu a odvezli do Liberce, kde je zpopelnili v místním krematoriu. Na přímý rozkaz Heinze-Ulricha Geschkeho transport a likvidaci těl zajistil *SS Untersturmführer* Störmer.¹² Popel obětí byl pravděpodobně rozsypan na neznámém místě.

Prostor, v němž se odehrála vražda policistů Nachtmanna a Valenty i hudebníka Löbnera, změnil v minulých desetiletích dispozicí. Je stále součástí Ruzyňských kasáren, na ploše, kde proběhly popravky devíti vysokoškolských vůdců i tří zmiňovaných mužů, ale dnes stojí objekt jídelního bloku.¹³

Ivo Pejšoch

6 ABS, f. 325, sign. 325-11-2, Záznam o pohovoru s Janem Tříletým (narozeným 29. 8. 1905 v Praze) ze dne 27. 1. 1970.

7 VHA Bratislava, f. Sbírka kmenových listů, Rudolf Železný nar. 5. 8. 1911.

8 ABS, f. 325, sign. 325-75-1, Materiály k osobě Rudolfa Železného.

9 NA, f. Policejní ředitelství, Všeobecná spisovna, Rudolf Železný.

10 ABS, f. 325, sign. 325-75-1, Životopis Wolfganga von Wolmar

11 Tamtéž. Trestní oznámení na Wolfganga von Wolmar.

12 ABS, f. 325, sign. 325-11-1, Zpráva o událostech 17. listopadu 1939.

13 J. BALÁŽ – M. DUBÁNEK, *Poprava devíti studentů*, s. 125.